

SECRETARIA GENERALIS
SYNODI

«Розшири місце твого намету» (Іс 54,2)

Робочий документ для Континентального
Етапу

Задля синодальної Церкви
сопричастя | участь | місія

Ватикан, 24 жовтня 2022 року

Вступ

1. Досвід синодального процесу

1.1 «Плоди, насіння і бур'яни синодальності»

1.2 Спільна гідність хрещення

2. Слухаючи Святе Письмо

3. На шляху до місіонерської синодальної Церкви

3.1 Слухання, яке стає прийняттям

3.2 Сестри і брати для місії

3.3 Сопричастя, участь і співвідповідальність

3.4 Синодальність набуває форми

3.5 Синодальне життя та літургія

4. Наступні кроки

4.1 Шлях навернення та реформ

4.2 Методологія для Континентального Етапу

Вступ

1. Синод прямує вперед: ми можемо з ентузіазмом стверджувати це через рік після його відкриття. Протягом цієї першої частини консультативної фази мільйони людей по всьому світу були залучені до діяльності Синоду: хтось через участь у зустрічах на місцевому рівні, хтось через співпрацю в анімації та координації діяльності на різних рівнях, а хтось через підтримку своєю молитвою. *«Ми також висловлюємо подяку монахиням контемпллятивного життя, які супроводжували свій народ молитвою і продовжують молитися про плоди Синоду»* (Конференція Єпископів Перу). Саме всі ці люди, які брали участь, є справжніми протагоністами Синоду!

2. Вони приступили до роботи, керуючись бажанням допомоги у віднайденні відповіді на основне питання, яке керує всім процесом: *«Як сьогодні на різних рівнях (від місцевого до вселенського) здійснюється те “йти разом”, яке дозволяє Церкві проголошувати Євангеліє відповідно до покладеної на неї місії? І які кроки Дух запрошує нас зробити, щоб зростати як синодальна Церква?»* (Підготовчий Документ, п. 2).

3. На цьому шляху вони пережили радість зустрічі один з одним як брати і сестри в Христі, ділившись тим, що викликало в середині них відгук від слухання Слова, і ставили собі питання про майбутнє Церкви на основі вказівок Підготовчого Документу (ПД). Це живило в них прагнення до ще більш синодальної Церкви: синодальність перестала бути для них абстрактним поняттям і набула вигляду конкретного досвіду, вони відчували її смак і хочуть продовжувати це робити: *«“Через цей процес ми відкрили для себе, що синодальність – це спосіб бути Церквою, навіть більше, єдиний спосіб”. “Святий Дух просить нас бути більш синодальними”* (Конференція Єпископів Англії та Уельсу).

4. Їхній досвід був втілений в словах, в матеріалах, котрі різні спільноти та групи надсилали до Дієцезій, які їх синтезували та передавали на розгляд Конференцій Єпископів. В свою чергу, відштовхуючись від конспекту, що міститься в ПД, ті підготовляли синтетичні підсумки, які надсилалися до Генерального секретаріату Синоду.

5. На глобальному рівні участь перевершила всі очікування. Загалом до Секретаріату Синоду надійшли підсумки від 112 з 114 Конференцій Єпископів та з усіх 15 Східних Католицьких Церков, а також думки 17 з 23 дикастерій Римської Курії, крім

надісланих Генеральними Настоятелями (USG/UISG), Інститутів богопосвяченого життя та Товариств апостольського життя, асоціацій та рухів мирян. Крім того, було отримано понад тисячу думок від окремих осіб та груп, а також думки, зібрані через соціальні мережі завдяки ініціативі «Цифровий Синод». Ці матеріали були роздані групі експертів: чоловікам і жінкам, єпископам, священникам, богопосвяченим особам, мирянам і мирянкам, з усіх континентів та з дуже різноманітними дисциплінарними знаннями. Ознайомившись з ними, ці експерти протягом майже двох тижнів зустрічалися разом з редакційною групою, що складалася з Генерального доповідача, Генерального секретаря Синоду, заступників секретаря та деяких посадових осіб Секретаріату Синоду, а також членів Координаційного комітету, до яких, зрештою, приєдналися члени Ради. Разом вони працювали в атмосфері молитви та розпізнавання, щоб поділитися плодами своєї праці з метою підготовки цього Документу Континентального Етапу (ДКЕ).

6. Цитати, якими він рясніє, намагаються дати уявлення про багатство отриманого матеріалу, даючи можливість прозвучати голосу Божого Народу з усіх куточків світу. Їх не слід розглядати як підтримку позицій певного регіону земної кулі, а також як просте представлення географічного розмаїття, навіть якщо було зроблено спробу забезпечити певний баланс з точки зору походження джерел. Скоріше, ці цитати були обрані тому, що вони виражають особливо сильні, радісні або точні почуття, які повторюються в багатьох висновках. Однак зрозуміло, що жоден документ не зможе сконденсувати глибину віри, життєву силу надії та енергію милосердя, котрі виливаються з отриманих висновків. За ними проглядається сила і багатство досвіду, які здійснили різні Церкви, розпочинаючи працю та відкриваючись на розмаїття голосів, які брали участь в обговоренні. Уможливити цю зустріч і цей діалог є сенсом синодального процесу, метою якого є не видання документів, а відкриття горизонтів надії на здійснення місії Церкви.

7. Саме на цьому шляху, далекому до завершення, міститься цей ДКЕ і набуває свого значення. З огляду на Континентальний Етап синодального процесу, він збирає навколо певних центрів надії і турботи Божого Народу, розсіяного по всій землі. І так пропонує помісним Церквам можливість прислухатися до голосу одне одного, з огляду на Континентальні Асамблеї 2023 року, завданням яких є скласти перелік пріоритетів, над якими буде працювати Перша Сесія XVI

Звичайної Генеральної Асамблеї Синоду Єпископів, що проходитиме від 4 до 29 жовтня 2023 року.

8. З'ясування його функції також дозволяє зосередитися на тому, чим не є ДКЕ. Отож це не остаточний документ, бо процес ще далекий до завершення; це не документ Магістеріум Церкви, не звіт соціологічного опитування; він не пропонує формулювання дієвих вказівок, цілей і завдань, а також повного опрацювання теологічного бачення, хоча він й наповнений вишуканим теологічним скарбом, що міститься в описі досвіду слухання Божим Народом голосу Духа, що дозволяє йому проявити свій *sensus fidei*. Але це теологічний документ також в тому сенсі, що він орієнтований на служіння місії Церкви: проповідувати Христа, котрий помер і воскрес для спасіння світу.

9. Для уникнення непорозумінь при його прочитанні, окрім структури, необхідно мати на увазі особливу природу ДКЕ. Документ розпочинається з розділу, який пропонує не просту хроніку, а розповідь в світлі віри про досвід синодальності пережитий до цього часу, з опитуванням Божого Народу в помісних Церквах та розпізнаванням душпастирів на Конференціях Єпископів: в ньому простежується профіль, представлені труднощі, з якими довелося зіткнутися, і найбільш значущі плоди, зібрані, визначаючи наріжні камені того, що становить автентичний колективний досвід християнської віри. В такий спосіб він не дає визначення синодальності в строгому сенсі, – для цього можна звернутися до ПД або матеріалів, зазначених на сайті Синоду (www.synod.va), – але виражає спільне відчуття досвіду синодальності, пережитого тими, хто брав в ній участь. З цього виникає глибоке переосмислення спільної гідності всіх охрещених, автентичну колону синодальної Церкви та теологічної основи цієї єдності, здатної протистояти поштовху до гомогенізації, щоб продовжувати цінувати різноманітність покликань і харизм, які Дух рясно виливає на вірних.

10. В другому розділі представлено біблійну ікону – образ намету, яким відкривається 54-й розділ книги пророка Ісаї, – яка дає ключ до тлумачення змісту ДКЕ у світлі Слова, розмістивши його в історії Божої обітниці, яка стає покликанням для Його Народу і Його Церкви: «Розшири місце твого намету!»

11. Цей намет є простором *сопричастя*, місцем *участі* та основою для *місії*: саме третій розділ має сформулювати ключові слова синодального процесу з плодами слухання Божого люду.

Він робить це, групуючи їх навколо п'яти генеративних напружень, які переплітаються між собою:

- 1) слухання як відкритість до прийняття, починаючи з бажання радикального прийняття – ніхто не виключений! – що розуміється в перспективі сопричастя з сестрами і братами та зі спільним Отцем. Слухання постає тут не як інструментальна дія, але як прийняття основного ставлення Бога, який слухає свій Народ, і слідування за Господом, котрого нам постійно представляють Євангелії в слуханні людей, які зустрічають його на дорогах Святої Землі; в цьому сенсі слухання вже є місією і проголошенням;
- 2) Поштовх вийти назустріч місії. Це місія, яку католики визнають, що вони повинні здійснювати її разом зі своїми братами і сестрами інших віросповідань і в діалозі з віруючими інших релігій, перетворюючи людські дії турботи в автентично духовний досвід, який проголошує обличчя Бога, котрий піклується аж до того, що віддає власне життя, щоб ми могли мати його в достатку;
- 3) обов'язок продовжувати місію спонукає прийняти стиль, заснований на участі, який відповідає повному прийняттю співвідповідальності всіх охрещених за єдину місію Церкви, що впливає з їхньої спільної гідності хрещення;
- 4) створення можливості живого сопричастя, участі та місії через структури та інституції, населені людьми, відповідно підготовленими та підтриманими живою духовністю;
- 5) літургія, особливо євхаристійна літургія, джерело і вершина християнського життя, яка об'єднує спільноту, робить відчутним сопричастя, уможлиблює здійснення співучасті та живить стремління до місії Словом і Таїнствами.

12. Нарешті, четвертий розділ зазирає в майбутнє, використовуючи два реєстри, обидва з яких є необхідними для подолання шляху: духовний, який передбачає горизонт синодального місіонерського навернення, та методологічний для наступних кроків Континентального Етапу.

13. ДЖЕ буде зрозумілим і корисним лише тоді, коли його читатимуть очима учня, який визнає його свідченням шляху навернення до синодальної Церкви, яка вчиться слухаючи того, як відновити свою євангелізаційну місію у світлі знаків часу, щоб

і надалі пропонувати людству спосіб буття і життя, в якому всі можуть відчувати себе прийнятими і головними дійовими особами. На цьому шляху світильником для наших кроків є Слово Боже, яке пропонує світло, з яким можна перечитувати, інтерпретувати і висловлювати пережитий досвід.

14. Разом молимося:

*Господи, Ти зібрав весь Свій Народ на Синоді.
Ми дякуємо Тобі за радість,
яку відчують ті, хто вирішив вирушити в дорогу
слухаючи Бога та своїх братів і сестер протягом цього року
з привітністю, смиренням, гостинністю та братерством.
Допоможи нам увійти в ці сторінки, як на «святую землю».
Прийди Духу Святий: будь провідником на нашому спільному
шляхові!*

1. Досвід синодального процесу

15. Підсумки, надіслані Церквами з усього світу, розповідають про радощі, надії, страждання та рани Христових учнів. В їхніх словах ми чуємо відгомін того, що лежить на серці всього людства. Вони висловлюють бажання Церкви, яка прямує з Христом під проводом Духа, виконуючи свою місію євангелізації. *«Поточний “синодальний” досвід пробудив в мирян ідею і бажання брати участь у житті Церкви, в її діяльності в сучасному світі та в її душпастирській діяльності на місцях»* (Конференція Єпископів Канади).

1.1 «Плоди, насіння і бур'яни синодальності»

16. Перший етап синодального процесу приніс рясні плоди, нове насіння, яке заповідає нове зростання і, перш за все, він породив досвід радості в складний час: *«те, що впливає з аналізу плодів, насіння і бур'янів синодальності, – це голоси великої любові до Церкви, голоси, які мріють про Церкву, здатну до достовірного свідчення, про Церкву, яка знає, як бути привітною, відкритою і гостинною Божою Сім'єю»* (Конференція Єпископів Зімбабве). Гаїті промовляє за багатьох: *«незважаючи на те, що постійно надходять повідомлення про випадки викрадення і насильства, дієцезіальні підсумки висловлюють радість тих, хто зміг взяти активну участь у цій першій фазі Синоду»* (Конференція Єпископів Гаїті). Те, що було пережито на цьому першому етапі, є радістю, яку багато хто просив продовжити і поділитися з іншими. Дієцезія Ебібейін (Екваторіальна Гвінея) поділяє цю думку: *«цей синодальний досвід був одним з найбільш корисних, який багато хто зміг пережити в своєму християнському житті. Від першого моменту початку роботи Синоду і до того, де ми зараз перебуваємо, помітно великий ентузіазм серед Божого народу»*. Серед плодів синодального досвіду кілька підсумків підкреслюють зміцнення почуття приналежності до Церкви та усвідомлення на практичному рівні, що Церква – це не лише священники та єпископи: *«Поділяючи фундаментальне питання: “Як сьогодні відбувається ця спільна подорож в твоїй партикулярній Церкві?”, було відзначено, що люди змогли усвідомити справжню природу Церкви і, в цьому світлі, змогли побачити ситуацію у своїй партикулярній Церкві»* (Конференція Єпископів Бангладеш).

17. Широку оцінку отримав метод духовного діалогу, який дозволив багатьом чесно споглянути на реалії церковного життя

і назвати світло і темряву поіменно. Ця чесна (коректна) оцінка одразу ж принесла місіонерські плоди: *«Була помітна сильна мобілізація Божого Народу, радість зібратися разом, прямувати разом і вільно розмовляти. Деякі християни, які відчували себе скривдженими і віддалилися від Церкви, повернулися під час цього етапу консультацій»* (Конференція Єпископів Центральноафриканської Республіки). Багато хто підкреслював, що Церква вперше запитала їхню думку і вони хотіли б продовжити цей шлях: *«Зустрічі в дусі синодального методу, де всі члени зібрання чи спільноти можуть відкрито і чесно висловити свою думку, а також зустрічі з різними групами поза Церквою, повинні продовжуватися. Така співпраця повинна стати одним з “неписаних законів” культури Церкви, щоб сприяти зближенню між членами Церкви і групами суспільства, створюючи таким чином готовність людей до глибшого діалогу»* (Конференція Єпископів Латвії).

18. Втім, не обійшлося і без труднощів, про що не приховується у підсумкових звітах. Деякі з них пов'язані зі збігом фази консультацій з пандемією, інші впливають з труднощів розуміння того, що означає синодальність, з необхідності більших зусиль для перекладу та інкультурації матеріалів, з нездатністю організувати синодальні зустрічі в деяких місцевих контекстах або з опором до цієї пропозиції. Не бракує і дуже чітких висловлювань несприйняття: *«Я не довіряю Синоду. Я думаю, що він був скликаний для того, щоб внести подальші зміни у вчення Христа і завдати наступних ран Його Церкві»* (індивідуальний коментар з Великобританії). Часто висловлювалися побоювання, що акцент на синодальності може призвести до прийняття в Церкві механізмів і процедур, заснованих на принципі демократичної більшості. Серед труднощів було зазначено також скептицизм щодо реальної ефективності чи намірів синодального процесу: *«Дехто висловлював сумніви щодо результатів синодального процесу через сприйняття Церкви як негнучкої інституції, яка не бажає змінюватися і модернізуватися, або через підозру, що результат синоду був наперед визначений»* (Конференція Єпископів Канади).

19. В численних підсумках згадуються побоювання і опір з боку духовенства, а також пасивність мирян, їхній страх вільно висловлюватися та складність артикуляції ролі душпастирів з синодальною динамікою: *«В цьому процесі також був опір, брак участі, спільнот, які не були залучені до цього процесу. Частково*

це пов'язано з новизною виклику, адже багато спільнот не звикли до такого способу життя Церкви. Але це також пов'язано з тим, що деякі відповідальні та душпастирі не взяли на себе належну їм роль заохочення та лідерства. Різні дієцезіальні підсумки скаржаться на відсутність або слабке залучення священників» (Конференція Єпископів Чилі). В багатьох випадках синодальний процес та отримані матеріали свідчать про поширене розуміння, що священники відокремлені від решти Божого Народу: «Консультації в дієцезіях та на національному рівні показали, що стосунки між священниками та вірними в багатьох випадках є складними. З одного боку піддається критиці відчутна дистанція між духовенством і мирянами, а з іншого боку, подекуди священники навіть сприймаються як перешкода на шляху до плідної спільноти. Водночас згадуються виклики для священників: зменшення їхньої кількості та волонтерів призводить до виснаження, крім того, священники не завжди відчують, що до них прислуховуються, а дехто бачить, що їхнє служіння ставиться під сумнів. Що робить священника добрим? Як парафіяльне життя може бути збагачуючим досвідом для всіх учасників? Чому все менше чоловіків відчують покликання? Ці питання потребують обговорення» (Конференція Єпископів Австрії).

20. Особливо значною перешкодою на шляху до спільного крокування є згіршення, пов'язані зі зловживаннями, які вчиняють представники духовенства або особи з церковним мандатом: насамперед і особливо зловживання щодо неповнолітніх та уразливих осіб, а також інші види зловживань (духовні, сексуальні, економічні, зловживання владою, зловживання совістю). Це незагоєна рана, яка продовжує завдавати болю жертвам і постраждалим, їхнім родинам і спільнотам: *«Постійно згадується про вплив кризи сексуального зловживання з боку духовенства [...] Для багатьох наслідки досі залишаються болючим і невирішеним питанням. Існувало сильне відчуття нагальної необхідності визнати жах і заподіяне зло, а також посилити зусилля для захисту вразливих верств населення, відшкодування шкоди, заподіяної моральному авторитету Церкви, та відновити довіру. Деякі дієцезії повідомили, що учасники хотіли, щоб вони визнали і виправили минулі зловживання» (Конференція Єпископів Австралії).* Ретельні та болісні роздуми над спадщиною зловживань призвели до того, що багато синодальних груп закликали до культурних змін у Церкві в напрямку більшої прозорості, підзвітності та співвідповідальності.

21. Врешті, в дуже багатьох країнах синодальний процес перетнувся з війнами, які закривавляють наш світ, *«даючи волю всім видам фанатизму і переслідуванням, аж до масових вбивств. Відзначаються форми міжконфесійного та міжетнічного підбурювання, які переростають у часто криваві збройні та політичні конфлікти»* (Маронітська Церква). Особливо болючими є ті ситуації, в яких християни, в тому числі католики, живуть у країнах, які воюють між собою. Також в цих делікатних ситуаціях, які роблять зустріч з розп'ятим і воскреслим Господом більш інтенсивною, християнські спільноти змогли зрозуміти звернене до них запрошення будувати досвід синодальності та роздумувати над тим, що означає йти разом, висловлюючи бажання продовжувати це робити: *«Що стосується трагедії геноциду проти тутсі, що так сильно розділила руандійський народ, то тема сопричастя повинна бути краще поглиблена з огляду на автентичне зцілення колективної пам'яті. Цей Синод дав нам краще розуміння того, що душпастирство єдності та примирення повинно залишатися пріоритетом»* (Конференція Єпископів Руанди).

1.2 Спільна гідність хрещення

22. Практика живої синодальності стала *«вирішальним і дорогоцінним моментом в усвідомленні того, як ми всі, через хрещення, поділяємо спільну гідність і покликання брати участь в житті Церкви»* (Конференція Єпископів Ефіопії). Це фундаментальне посилення на Хрещення – не в абстрактних термінах, а як реально сприйняту ідентичність – відразу ж висуває на перший план зв'язок між синодальною формою Церкви і можливістю виконання її місії: *«Зростає усвідомлення важливості того, щоб ті, хто отримав благодать хрещення, ходили разом, ділилися і розпізнавали те, до чого їх кличе голос Духа. Відбулося глибоке усвідомлення того, що в синодальній Церкві йти разом – це шлях до того, щоб стати місіонерською Церквою»* (Конференція Єпископів Японії). Багато помісних Церков в контекстах, де помітно присутність багатьох християнських конфесій, наголошують на спільній гідності хрещення всіх християн та спільній місії на служінні Євангелію: синодальний процес не є повним без зустрічі з сестрами і братами інших конфесій, обміну думками та діалогу з ними, а також участі у спільних діях. У висновках висловлюється прагнення до поглиблення екуменічного діалогу та необхідність формації у цьому напрямку.

23. Висновки представляють процес Синоду як досвід новизни та свіжості: *«Божий Народ підкреслив винятковий характер досвіду вільного висловлення своїх думок під час спеціально організованих зустрічей, без обмежень порядку денного та з особливим акцентом на слідуванні за натхненнями Святого Духа. Люди відзначали, що це був перший раз, коли їх попросили висловити думку, хоча вони відвідують Церкву вже десятки років»* (Конференція Єпископів Пакистану). Інший образ відноситься до досвіду звільнення та нового життя: яєчна шкаралупа розбивається, щоб дати можливість новому існуванню розправити крила.

24. В інших місцях з'являються вирази, які скоріше викликають ідею віддалення між членами однієї сім'ї і бажання повернення, закінчення колективної втрати ідентичності синодальної Церкви. Використовуючи біблійний образ, можна сказати, що синодальний процес ознаменував перші кроки повернення з вигнання, наслідки якого позначаються на всьому Божому Народі: якщо Церква не є синодальною, то ніхто не може почуватися по-справжньому вдома.

2. Слухаючи Святе Письмо

25. Саме до народу, який переживає досвід вигнання, пророк звертається словами, які допомагають нам сьогодні зосередитися на тому, до чого закликає нас Господь через досвід живої синодальності: *«Розшири місце твого намету! Нехай розпустяться запони твоїх осель! Попусти довше твоє мотуззя, вжени кілки глибоко в землю!»* (Іс 54,2).

26. Слово пророка нагадує народіві на вигнанні досвід виходу і подорожі пустелею, коли він жив в наметах, та сповіщає обітницю повернення до землі – знак радості і надії. Для підготовки необхідно розширити намет, впливаючи на три елементи його конструкції. Перший – це запони, які захищають від сонця, вітру та дощу, окреслюючи простір життя та спілкування. Їх треба розгорнути, щоб вони могли захистити і тих, хто ще перебуває поза цим простором, але відчуває покликання увійти до нього. Другим конструктивним елементом намету є мотузки, які скріплюють запони між собою. Вони повинні збалансувати натяг, необхідний для запобігання провисання намету, з м'якістю, яка амортизує рухи, викликані вітром. Тому, якщо намет розширюється, їх необхідно

розтягувати, щоб підтримувати потрібний пружність. Нарешті, третім елементом є кілки, які кріплять конструкцію до землі і забезпечують її міцність, але зберігають здатність переміщатися, коли намет потрібно встановити в іншому місці.

27. Почуті сьогодні, ці слова Ісаї запрошують нас уявити Церкву як намет, чи радше як намет зустрічі, який супроводжував народ у його мандрівці пустелею: він покликаний, отже, розширюватися, але також і змінити місце локації. В його центрі – skinія, тобто присутність Господа. Міцність намету забезпечується міцністю його кілків, тобто основ віри, які не змінюються, але можуть бути перенесені і посаджені на все новий ґрунт, щоб намет міг супроводжувати народ на його шляху в історії. Нарешті, щоб не провисати, структура намету повинна утримувати в рівновазі різні поштовхи і напруження, яким вона піддається: це метафора, яка виражає необхідність розпізнавання. Саме так багато висновків уявляють собі Церкву: просторий дім, але не однорідний, здатний дати притулок усім, але відкритий, що впускає і випускає (пор. *Йн* 10,9), що рухається до об'ємів з Отцем і з усіма іншими членами людства.

28. Розширення намету вимагає прийняття інших, створення місця для їхньої різноманітності. Тому воно передбачає готовність померти для себе задля любові, віднайшовши себе у відносинах з Христом і ближнім та через них: *«Істинно, істинно говорю вам: пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не завмре, залишиться саме-одне; коли ж завмре, то рясний плід принесе»* (*Йн* 12,24). Плідність Церкви залежить від прийняття цієї смерті, яка, однак, не є знищенням, але досвідом спустошення, щоб дозволити собі наповнитися Христом через Святого Духа, і, таким чином, процесом, через який ми отримуємо в дар багатші відносини і глибші зв'язки з Богом і одне з одним. Це досвід благодаті і преображення. Саме тому апостол Павло заохочує: *«Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христі Ісусі: Він, існуючи в Божій природі, не вважав за здобич свою рівність із Богом, а применив Себе»* (*Фил* 2,5-7). Саме за цієї умови члени Церкви, кожен і всі разом, стануть здатними співпрацювати зі Святим Духом у виконанні місії, яку Ісус Христос поклав на свою Церкву: це літургійний, євхаристійний акт.

3. На шляху до місіонерської синодальної Церкви

29. Біблійний образ намету переплітається з іншими, які постають у численних висновках: це образ сім'ї та образ дому, як місця, до якого людина прагне належати і до якого прагне повертатися. *«Церква-дім не має дверей, які зачиняються, але периметр, який постійно розширюється»* (Конференція Єпископів Італії). Динаміка дому і вигнання, приналежності і відчуження сприймається в висновках як напруга: *«Ті, хто відчуває себе в Церкві як вдома, сумують за тими, хто не відчуває себе як вдома»* (Конференція Єпископів Ірландії). Через ці голоси ми сприймаємо *«божественну мрію про глобальну і синодальну Церкву, яка живе єдністю в різноманітності. Бог готує щось нове, і ми повинні співпрацювати»* (USG/UISG).

30. Отримані висновки є обнадійливими, оскільки вони дозволяють уникнути двох головних спокус, з якими зустрічається Церква, коли вона стикається з різноманітністю та породжену нею напруженістю. Перша спокуса – це потрапляння в пастку конфлікту: звужуються горизонти, втрачається відчуття цілого, ми фрагментуємося на суб-ідентичності. Це досвід Вавилону, а не П'ятидесятниці, який чітко впізнається в багатьох частинах нашого світу. Друга спокуса – духовно відсторонитися і не цікавитися напруженнями, продовжуючи йти своїм шляхом, не залучаючи до нього тих, хто поруч з нами на цьому шляху. Натомість, *«покликання полягає в тому, щоб краще жити в напрузі між правдою і милосердям, як це робив Ісус [...]». Мрією є така Церква, яка більш повно живе христологічним парадоксом: сміливо проголошувати своє автентичне вчення, водночас пропонуючи свідчення радикального включення та прийняття через пастирський супровід, заснований на розпізнанні»* (Конференція Єпископів Англії та Уельсу).

31. Бачення Церкви, здатної до радикального прийняття, спільної приналежності та глибокої гостинності, згідно з вченням Ісуса, лежить в основі синодального процесу: *«Замість того, щоб поводитися як наглядачі, які намагаються виключити інших від столу, ми повинні робити більше для того, щоб люди знали, що кожен може знайти тут місце і дім»* (зауваження однієї з парафіяльних груп з США). *«Ми покликані йти всюди, особливо за межі більш знайомих територій, залишаючи зручне становище тих, хто надає гостинність, щоб дозволити собі бути прийнятими в існування тих, хто є нашими супутниками на шляху людства»* (Конференція Єпископів Німеччини).

3.1 Слухання, яке стає прийняттям

32. На цьому шляху Церкви усвідомили, що шлях до більшої інклюзивності – поширеного намету – є поступовим. Він починається зі слухання і вимагає ширшого і глибшого навернення поглядів і структур, а також нових підходів до душпастирського супроводу і готовності визнати, що периферія може бути тим місцем, де звучить заклик до навернення і до більш рішучого втілення Євангелія в життя. Слухання вимагає визнання іншого як суб'єкта власної подорожі. Коли нам вдається це зробити, інші відчувають себе прийнятими, не засудженими, а вільними, щоб ділитися своєю духовною дорогою. Це було пережито в багатьох контекстах, і для багатьох це був найбільш трансформаційний аспект всього процесу: синодальний досвід можна прочитати як шлях визнання для тих, хто не відчуває себе достатньо визнаним у Церкві. Особливо це стосується тих мирян, дияконів, богопосвячених осіб, які раніше мали відчуття, що інституційна Церква не цікавиться їхнім досвідом віри чи думкою.

33. Висновки також відображають труднощі з тим, щоб глибоко слухати і приймати те, що це слухання перемінило нас, підкреслюють брак суспільних процесів слухання і розпізнавання та закликають до більшої формації у цій сфері. Крім того, вони вказують на збереження структурних перешкод, серед яких: ієрархічні структури, що сприяють автократичним тенденціям; клерикальна та індивідуалістична культура, яка ізолює людей та фрагментує відносини між священниками та мирянами; соціокультурна та економічна нерівність, що сприяє багатим та освіченим; відсутність «проміжних» просторів, що сприяють контактам між представниками окремих груп. У висновку з Польщі зазначено: *«Неслухання призводить до нерозуміння, ізоляції, маргіналізації. Як наслідок, це призводить до закритості, спрощення, недовіри та страхів, які руйнують спільноту. Коли священники не хочуть слухати, знаходячи відмовки, наприклад, у великій кількості справ, або коли питання залишаються без відповіді, в серцях мирян народжується почуття смутку і відчуження. Без вислуховування відповіді на труднощі віруючих вириваються з контексту і не торкаються суті проблем, які вони переживають, перетворюючись на порожнє моралізаторство. Миряни вважають, що втеча від щирого слухання пов'язана зі страхом перед необхідністю брати на себе пастирські зобов'язання. Подібне відчуття зростає, коли єпископи не мають часу, щоб розмовляти з вірними і вислуховувати їх».*

34. Водночас висновки чутливі до самотності та ізолюваності багатьох представників духовенства, які не відчувають, що їх слухають, підтримують і цінують: можливо, одним із найменш помітних голосів у висновках є саме голос священників і єпископів, які розповідають про себе і свій досвід спільного прямування. До висвячених служителів слід особливо прислухатися щодо афективних та сексуальних аспектів їхнього життя. Важливо також забезпечити форми підтримки та захисту для жінок і дітей священників, які порушили обітницю целібату, інакше ризикують постраждати від серйозної несправедливості та дискримінації.

Опція для молоді, людей з інвалідністю та захисту життя

35. Загальне занепокоєння викликає відсутність голосу молоді в синодальному процесі, а також дедалі більше в житті Церкви. Відновлення уваги до молоді, її формації та супроводу, є нагальною потребою, також представленою висновками попереднього Синоду на тему «Молодь, віра та розпізнання покликання» (2018 р.). З цієї нагоди саме молодь винесла на обговорення потребу більш синодальної Церкви, щоб могли ділитися вірою сьогодні. Ініціатива «Цифровий Синод» є значним зусиллям, спрямованим на те, щоб почути молодь, і пропонує нові ідеї для проголошення Євангелія. У висновках Антильських островів зазначається: *«Оскільки наша молодь відчуває дуже високий рівень відчуження, ми повинні віддавати перевагу молоді»*.

36. Численні висновки вказують на брак відповідних структур і способів супроводу осіб з інвалідністю та закликають до нових способів прийняття їхніх внесків і сприяння їхній участі: всупереч власному вченню, Церква наражається на небезпеку слідування за тим, як суспільство відкидає їх на узбіччя. *«Перелічені форми дискримінації – відсутність вислуховування, порушення права обирати, де і з ким жити, відмова в таїнствах, звинувачення в чаклунстві, жорстоке поводження – та інші, характеризують культуру неприйняття по відношенню до осіб з інвалідністю. Вони виникають не випадково, а мають спільний корінь: ідею про те, що життя осіб з особливими потребами коштує менше, ніж інших»* (Висновок Спеціальної синодальної консультації у справах осіб з особливими потребами, проведеної Дикастерієм у справах мирян, сім'ї та життя).

37. Не менш помітною є прихильність Божого Народу до захисту життя крихкого і під загрозою на всіх його етапах. Наприклад, для Української Греко-Католицької Церкви частиною синодальності є *«вивчати явище жіночої міграції та пропонувати підтримку жінкам різних вікових груп; звернути особливу увагу на жінок, які наважуються на аборт через страх перед матеріальною нестачею та неприйняттям з боку своїх родин в Україні; сприяти проведенню просвітницької роботи серед жінок, які покликані зробити відповідальний вибір, переживаючи складний період у своєму житті, з метою збереження та захисту життя ненароджених дітей та запобігання застосуванню абортів; надавати допомогу жінкам з постабортним синдромом».*

Дослухатися до тих, хто відчувається знехтуваним та відчуженим

38. Висновки чітко показують, що багато спільнот вже зрозуміли синодальність як запрошення вислухати тих, хто відчуває себе вигнаним з Церкви. Групи, які відчувають вигнання, є різноманітними, починаючи з багатьох жінок і молодих людей, які не відчувають, що їхні таланти і здібності визнаються. В цій різноманітній групі багато хто відчуває себе приниженим, знехтуваним, незрозумілим. Туга за домівкою також характеризує тих, хто не відчуває себе спокійно після літургійних змін Другого Ватиканського Собору. Для багатьох досвід того, що їх серйозно вислухали, є трансформаційним і першим кроком до того, щоб відчути себе прийнятими. З іншого боку, було сумно, що дехто відчував, що їхня участь у синодальному процесі була небажаною: це почуття, яке вимагає зрозуміння і діалогу.

39. Серед тих, хто просить про більш інтенсивний діалог та більш гостинний простір, ми також знаходимо таких, хто з різних причин відчуває напругу між приналежністю до Церкви та власними емоційними стосунками, як-от: розлучені повторно одружені, самотні батьки, люди, які живуть у полігамному шлюбі, ЛГБТК тощо. Висновки показують, як цей попит бути прийнятими кидає виклик багатьом помісним Церквам: *«Люди просять, щоб Церква була притулком для поранених і зламаних, а не інституцією для досконалих. Вони хочуть, щоб Церква зустрічала людей, де б вони не були, товаришувала їм, а не судила їх, і будувала істинні стосунки через турботу і щирість, а не почуття вищості»* (Конференція Єпископів США). Вони також

виявляють невизначеність щодо того, як на них реагувати, і висловлюють потребу в розпізнанні з боку Вселенської Церкви: *«В Церкві існує нове явище, яке є абсолютно новизною в Лесото: одностатеві стосунки. [...] Це нововведення викликає занепокоєння в католиків і в тих, хто вважає це гріхом. Дивно, але в Лесото є католики, які почали практикувати таку поведінку і очікують, що Церква прийме їх, а також їхній спосіб життя. [...] Це проблематичний виклик для Церкви, тому що ці люди відчувають себе виключеними»* (Конференція Єпископів Лесото). Також ті, хто залишив священниче служіння, щоб одружитися, просять більшого прийняття і готовності до діалогу.

40. Незважаючи на культурні відмінності, між різними континентами, існує значна схожість у ставленні до тих, хто сприймається як відчужений зі суспільства, а також з християнської спільноти. В багатьох випадках їхній голос був відсутній у синодальному процесі, і вони з'являються в висновках лише тому, що інші говорять про них, нарікаючи на їхнє відчуження: *«Як Болівійська Церква, ми засмучені тим, що не змогли ефективно простягнути руку допомоги бідним на периферії і з найвіддаленіших місць»* (Конференція Єпископів Болівії). Серед найбільш часто згадуваних відчужених груп є наступні: найбільш бідні, самотні люди похилого віку, представники корінних народів, мігранти без певної приналежності, які не мають впевненого існування, діти з вулиці, алкоголіки та наркомани, ті, хто потрапив у тенета криміналітету та ті, для кого проституція є єдиним шансом на виживання, жертви торгівлі людьми, жертви зловживань (у Церкві та поза нею), ув'язнені, групи, які страждають від дискримінації та насильства за ознакою раси, етнічної приналежності, статі, культури та сексуальності. У висновках всі вони постають як люди з обличчями та іменами, які закликають до солідарності, діалогу, супроводу та гостинності.

3.2 Сестри і брати для місії

41. Церква є носієм проголошення життя в повноті: *«Я прийшов, щоб мали життя – щоб достоту мали»* (Йн 10,10). Євангелія представляють повноту життя і Царство Боже не як окремі реальності чи сфери, а завжди як взаємопов'язану динаміку. Місія Церкви полягає в тому, щоб чинити присутнім Христа посеред Свого Народу через читання Слова, звершення Таїнств та всі дії, якими піклується про тих, хто зраний чи страждає. *«Необхідно, щоб кожен у Церкві вступив у процес навернення, щоб відповісти на цю потребу, яка передбачає*

пропонування керигми як фундаментального проголошення і слухання Христа, розп'ятого і воскреслого за нас. Це є дуже важливо», – наголосив Глава УГКЦ. [...] звідси важливість повернення до суті християнського життя і першої любові, і повернення до наших коренів як перших спільнот, тобто тих, в яких все було спільним» (Конференція Єпископів Коста-Ріки).

42. Здійснюючи місію, ми прямуємо до повноти нашого християнського покликання. «Поширення намету» лежить в основі місіонерської діяльності, тому синодальна Церква є потужним свідченням Євангелія у світі: *«Святий Дух спонукає нас до оновлення стратегій, зобов'язань, відданості та мотивації йти разом, досягаючи найвіддаленіших, поширюючи Боже Слово з ентузіазмом і радістю, використовуючи таланти, дари і здібності, приймаючи нові виклики та провокуючи культурні зміни в світлі віри і життя Церкви» (Конференція Єпископів Венесуели).* Через висновки промовляє мрія про таку Церкву, яка здатна дозволити поставити себе під сумнів викликами сучасного світу і відповісти на них конкретними перетвореннями: *«Світ потребує “Церкви, що виходить”, яка відкидає поділ на віруючих і невіруючих, яка звертає свій погляд на людство і пропонує йому, більше ніж доктрину чи стратегію, лише досвід спасіння, “переповнення дару”, що відповідає на крик людства і природи» (Конференція Єпископів Португалії).*

Місія Церкви в сучасному світі

43. Синодальність – це заклик від Бога йти разом зі всією людською родиною. В багатьох місцях християни живуть серед людей інших віросповідань чи невіруючих і беруть участь у діалозі, що складається з повсякденного життя і спільності побуту: *«Соціальний клімат діалогу також культивується з тими, хто практикує традиційну африканську релігію, і з будь-якою іншою особою або спільнотою, незалежно від того, до якої релігійної конфесії вони належать» (Конференція Єпископів Сенегал, Мавританія, Кабо-Верде і Гвінея-Бісау).* Разом з тим, висновки свідчать про те, що попереду ще довгий шлях в сфері соціального, культурного, духовного та інтелектуального обміну та співробітництва.

44. Рани Церкви тісно пов'язані з ранами світу. Висновки говорять про виклики трибалізму, сектантства, расизму, бідності та гендерної нерівності в житті Церкви та світу. Уганда висловлює переконання багатьох інших країн, зазначаючи, що

«багатих і освічених чують більше». Філіппінський висновок зазначає, що *«багато людей, які належать до нижчих класів суспільства і маргіналізовані, також відчують себе виключеними з Церкви».* В інших висновках вказується на вплив етнічної дискримінації та культури, заснованої на трибалізмі, на життя церковних громад. Ці реалії не лише формують тло нашої місії, але й визначають її мету і призначення: євангельське послання, яке Церква покликана проголошувати, має також перетворити структури гріха, які тримають в полоні людство і творіння.

45. Божий Народ висловлює глибоке бажання прислухатися до крику бідних і волення землі. Зокрема, у висновках пропонується визнати взаємне пов'язання соціальних та екологічних викликів і реагувати на них шляхом співпраці та створення союзів з іншими християнськими конфесіями, віруючими інших релігій, а також людьми доброї волі. Цей заклик до відновлення екуменізму та міжрелігійної взаємодії є особливо сильним у регіонах, що характеризуються більшою вразливістю до соціально-екологічної шкоди та більш вираженою нерівністю. Наприклад, багато африканських і тихоокеанських висновків запрошують Церкви всього світу визнати, що вирішення соціально-екологічних проблем більше не є добровільним: *«Ми прагнемо захистити цю частину Божого творіння, бо багато в чому добробут наших народів залежить від океану. Для деяких наших країн океан є головною загрозою, оскільки зміна клімату має радикальні наслідки для самого виживання цих країн»* (Тихоокеанська Конференція Єпископів).

46. Окремі висновки підкреслюють важливість ролі Церкви в публічному просторі, зокрема, у зв'язку з процесами розбудови миру та примирення. У високо поляризованих суспільствах це вважається невід'ємною складовою місії Церкви. Інші висновки закликають Церкву зробити більш рішучий внесок в суспільні дебати та відданість справедливості. Виникає бажання більшої формації в рамках соціальної доктрини Церкви. *«Наша Церква покликана не до конфронтації, а до діалогу і співпраці на всіх рівнях. [...] Наш діалог не може бути апологетичним діалогом з непотрібними спорами, але діалогом життя і солідарності»* (Вірменська Католицька Церква).

47. Ще однією темою, спільною для багатьох висновків, є слабкість глибокої екуменічної прихильності та бажання навчитися, як оживити екуменічний рух, починаючи з конкретної,

щоденної співпраці над спільними проблемами соціальної та екологічної справедливості. Більш об'єднане свідчення між віруваннями та християнськими спільнотами виражається як жваве бажання.

Йти разом з усіма християнами

48. Заклик до екуменізму, однак, не означає лише спільне соціальне зобов'язання. В багатьох висновках підкреслюється, що немає повної синодальності без єдності між християнами. Вона розпочинається із заклику до тіснішого сопричастя між Церквами різних обрядів. Після Другого Ватиканського Собору екуменічний діалог досягнув прогресу: *«В конкретному досвіді нашої країни “співіснування” між християнами різних конфесій є фактом. Наші околиці, наші сім'ї, наші місця, де ми ховаємо померлих, наші робочі місця – це справжні екуменічні простори»* (Конференція Єпископів Центральноафриканської Республіки). Однак багато екуменічних питань, пов'язаних із синодальними структурами та служіннями в Церкві, ще недостатньо чітко артикульовані. В кількох висновках зазначається, що існує також «екуменізм мучеництва», коли переслідування продовжують об'єднувати християн. Висновки закликають приділяти більше уваги реаліям, що спричиняють поділи, таким як, наприклад, питання спільної Євхаристії.

49. Вони також вказують на делікатне явище зростання кількості міжконфесійних та міжрелігійних сімей, з їхніми специфічними потребами в плані супроводу. Відновити старання до християнської єдності, як свідчення у фрагментованому світі, вимагає цілеспрямованої формації, яка підвищила б довіру, спроможність та мотивацію єпископів, священників, богосвячених осіб, а також мирян до екуменічного та міжрелігійного діалогу. *«Хоча Католицька Церква в Індії намагається сприяти екуменічному та міжрелігійному діалогу, існує відчуття, що заангажованість в цій місійній сфері є мінімальною. До зусилля щодо діалогу залучаються лише вузькі еліти і здебільшого залишаються розумовими вправами, обмеженими сферою ідей і концепцій, замість того, щоб стати масовим рухом і діалогом життя, любові і дії на низовому рівні, що спонукало б людей різних віросповідань та ідеологій розпізнавати, планувати і працювати разом заради спільних цілей»* (Конференція Єпископів Індії).

Культурні контексти

50. Чисельні висновки підкреслюють важливість визнання того, що Церква виконує свою місію проголошення Євангелія в конкретних культурних контекстах, перебуваючи під впливом глибоких і швидких соціальних змін. Хоча фактори різняться, але скрізь вони створюють значні виклики для участі та впливають на формування реальностей місії Церкви. Спадщина сектантства, трибалізму та етнонаціоналізму – виражена і пережита по-різному в різних місцях – постійно загрожує обмежити вираження католичності Церкви.

51. Багато помісних Церков повідомляють, що вони стикаються з культурним контекстом, позначеним ослабленням авторитету і довіри через кризу зловживань. Інші вказують на індивідуалізм і споживацтво як на критичні культурні фактори: *«Щодня ми відчуваємо, що навіть у нашій країні проповідь Євангелія стає викликом через зростаючу секуляризацію, індивідуалізм і байдужість до інституційних форм релігії»* (Конференція Єпископів Угорщини). Висновок з Мальти, як і багато інших, підкреслює, як історичні зв'язки між Церквою і політичною владою продовжують впливати на контекст місії. Багато Церков відчувають, що вони стикаються з цими культурними викликами всіма разом, однак вони бажають зростати у вірі, що вони можуть проголошувати Євангеліє навіть у *«споживацькому суспільстві, яке не змогло забезпечити стійкість, справедливість чи відчуття повноти життя»* (Конференція Єпископів Ірландії). Інші відчувають плюралізм позицій всередині себе: *«Південна Африка також зазнає впливу міжнародних тенденцій секуляризації, індивідуалізму та релятивізму. Такі питання, як вчення Церкви про аборти, контрацепцію, висвячення жінок, одружених священників, celibat, розлучення і повторний шлюб, можливість приступати до причастя, гомосексуалізм, ЛГБТКІА+ піднімалися у всіх Дієцезіях, як сільських, так і міських. З'явилися відмінні точки зору, і по жодному з цих питань неможливо сформулювати остаточну позицію спільноти»* (Конференція Єпископів ПАР). В багатьох висновках висловлюється жаль і занепокоєння з приводу тиску на сім'ї та подальшого впливу на відносини між поколіннями і передання віри. Багато азіатських висновків закликають до кращого супроводу та навчання сімей, які стикаються з культурними змінами.

52. В деяких контекстах свідчення віри доводиться аж до мучеництва: є країни, де християни, особливо молодь,

стикаються з проблемою систематичного насильницького навернення на інші релігії. Існує багато описів небезпеки та насильства, з якими стикаються переслідувані християнські меншини. В таких випадках, щоб йти разом з людьми інших віросповідань, а не відступати за стіну розділення, потрібна мужність пророцтва.

Культури, релігії та діалог

53. Важливим елементом синодальності, який все ще потребує значного поглиблення та кращого розуміння, є заклик до більш свідомого міжкультурного підходу. Такий підхід починається з того, щоб йти разом з іншими, цінувати культурні відмінності і розуміти їх як фактори зростання: *«Зустріч між Католицькою Церквою в Камбоджі і камбоджійськими буддистськими ченцями і мирянами “створює нову культуру”*. *Вся наша діяльність впливає один на одного і впливає на весь світ. Ми можемо відрізнятись у віросповіданні, але ми всі прагнемо до спільного блага»* (Конференція Єпископів Лаосу і Камбоджі). Саме Церкви, які представляють незначну меншість у контексті, в якому вони живуть, відчують міжкультурність найбільш інтенсивно: *«Наприклад, [існує] те, що ми могли б назвати “пористістю” наших Церков, чия демаркаційна лінія з громадянським суспільством парадоксальним чином менш виражена, ніж деінде [...]. Немає проблеми робити щось “всередині” чи “поза” Церквою. Ми є Церквою, котра виходить, згідно з визначенням, тому що ми завжди “в чужому домі” і це навчило нас слухати, бути гнучкими і творчими у формах, мові, практиках»* (Конференція Єпископів Регіону Північної Африки – CERNA).

54. Однак, навіть коли один приходить до прийняття або навіть розуміння іншого, шлях ще не завершений. Міжкультурний підхід Церкви спрямований на горизонт, до якого нас кличе Христос: Царство Боже. В обіймах різноманітності, яка є багатством, ми можемо віднайти нашу глибшу єдність та можливість співпрацювати з Божою благодаттю: *«Слід також звертати увагу на думки та ідеї великої родини та тих, котрим з нами по дорозі (некатоликів, політиків, невіруючих). Навколо нас є голоси, які ми не можемо дозволити собі ігнорувати, якщо не хочемо пропустити те, що Бог шепоче через них»* (Конференція Єпископів Зімбабве). Це є свідченням у світі, який важко помічає різноманітність у єдності як справжнє покликання: *«Спільнота [...] повинна більше брати до уваги різноманітність,*

прагнення, потреби та способи життя у вірі. Вселенська Церква повинна залишатися гарантом єдності, але Дієцезії можуть інкультурувати віру на місцях: необхідна децентралізація» (Люксембурзька Архідієцезія).

55. В неمالій кількості висновків присутнє прохання визнати, залучати, інтегрувати та краще реагувати на багатство локальних культур, багато з яких мають бачення світу та стиль дій, що є синодальними. Люди висловлюють бажання популяризувати (а в деяких випадках відновити і поглибити) місцеву культуру, інтегрувати її з вірою, включити в літургію. *«Християни покликані зробити свій внесок починаючи з власного бачення віри, щоб інкультурувати її в нових культурних контекстах [...]». Таке розмаїття підходів слід розглядати як реалізацію моделі міжкультурності, де різні пропозиції доповнюють і збагачують одна одну, виходячи за межі мультикультурності, яка полягає в простому зіставленні культур, замкнутих у своїх периметрах» (Висновок Папської Ради у справах культури).*

56. В багатьох випадках особливу увагу просять звернути на становище корінних народів. Їх духовність, мудрість і культура можуть багато чому навчити. Ми повинні перечитувати історію разом з цими народами, черпати натхнення з тих ситуацій, в яких діяльність Церкви була на службі їхнього цілісного людського розвитку, і просити прощення за ті часи, коли вона була співучасницею їхнього гноблення. Водночас, у деяких висновках підкреслюється необхідність примирення очевидних протиріч, які існують між культурними практиками чи традиційними віруваннями та вченням Церкви. На більш загальному рівні, практика синодальності (сопричастя, участь і місія) повинна бути узгоджена з місцевими культурами і контекстами, в напруженні, яке сприяє розпізнаванню і генеративності.

3.3 Сопричастя, участь і співвідповідальність

57. Місія Церкви реалізується через життя всіх охрещених. Висновки висловлюють глибоке бажання визнати і підтвердити спільну гідність як основу для оновлення життя і служіння в Церкві. Стверджується цінність усіх покликань у Церкві і, насамперед, звучить запрошення йти за Ісусом, повертаючись до Його стилю і способу здійснення влади й авторитету як засобу щоб пропонувати зцілення, примирення і визволення. *«Важливо*

будувати синодальну інституційну модель як церковну парадигму деконструкції пірамідальної влади, яка надає перевагу одноосібному управлінню. Єдиною законною владою в Церкві повинна бути влада любові і служіння, за прикладом Господа» (Конференція Єпископів Аргентини).

За межами клерикалізму

58. Тон висновків не є антиклерикальним. Багато хто висловлює глибоку вдячність і любов до священників, які виконують свою місію з вірністю і відданістю, а також стурбованість численними вимогами, з якими вони стикаються. Крім цього висловлюють бажання мати краще підготовлених, краще супроводжуваних і менш ізольованих священників. Вони також вказують на важливість позбавлення Церкви від клерикалізму, щоб усі її члени, як священники, так і миряни, могли виконувати свою спільну місію. Клерикалізм розглядається як форма духовного зубожіння, позбавлення справжніх благ богопосвяченого служіння. Культура, яка ізолює духовенство і шкодить мирянам. Ця культура відокремлює від живого досвіду Бога і завдає шкоди братерським стосункам, породжуючи жорсткість, прив'язаність до влади в легалістичному розумінні і здійсненні влади, яка є пануванням, а не служінням. Клерикалізм може бути такою ж спокусою для священнослужителів, як і для мирян, як зазначає висновок з Центральноафриканської Республіки: *«деякі настоятелі поводяться як “роздавальники наказів”, нав'язуючи свою волю, не слухаючи нікого. Християни-миряни не відчують себе членами Божого Народу. Ініціативи, які є занадто “клерикальними”, повинні стигматизуватися. Деякі душпастирські працівники, священнослужителі і миряни, іноді вважають за краще оточувати себе тими, хто поділяє їхні погляди, і триматися подалі від тих, чийі переконання ворожі і не збігаються з ними».*

59. Незважаючи на відвертість у діагнозі проблеми, висновки не позбавлені надії. Вони висловлюють глибоке та рішуче прагнення до форм звершення лідерства – єпископського, священницького, богопосвяченого та мирянського, – щоб були реляційними та спільними, а також до форм влади, здатних генерувати солідарність та співвідповідальність: *«Серед завдань влади є заохочення, залучення, керування та полегшення участі в житті Церкви [...] та делегування частини відповідальності» (Конференція Єпископів Словаччини).* Миряни, богопосвячені особи та священнослужителі бажають віддати свої таланти та

вміння в розпорядження Церкви, і для цього вони вимагають здійснення лідерства, яке зробить їх вільними. У висновках висловлюється подяка тим лідерам, які вже здійснюють свою роль у такий спосіб.

Переосмислення участі жінок

60. Заклик про навернення культури Церкви, для спасіння світу, конкретно пов'язаний з можливістю створення нової культури, з новими практиками, структурами і звичками. Це стосується насамперед ролі жінок та їхнього покликання, що впливає з їхньої спільної гідності хрещення, щоб брати повноцінну участь у житті Церкви. Це критичний момент, щодо якого зростає свідомість в усіх частинах світу.

61. З усіх континентів лунає заклик, щоб католицьких жінок доцінювали насамперед як охрещених і рівноправних членів Божого Народу. Майже одностайно стверджується, що жінки глибоко люблять Церкву, але багато хто відчуває смуток через те, що їхнє життя часто не є добре зрозумілим, а їхній внесок і харизми не завжди цінуються. Висновок із Святої Землі зазначає: *«Найбільш відданими синодальному процесу були жінки, які, здається, усвідомили не тільки те, що вони можуть більше отримати, але й більше запропонувати, будучи відсунутими на пророчий маргінес, з якого вони спостерігають за тим, що відбувається в житті Церкви»*; і продовжує: *«В Церкві, де майже всі рішення приймають чоловіки, існує небагато місць, де жінки можуть бути почутими. Але вони є основою церковних громад, як тому, що представляють більшість практикуючих членів, так і тому, що вони є одними з найактивніших членів Церкви»*. Висновок з Кореї підтверджує: *«Незважаючи на велику участь жінок у різних видах церковної діяльності, вони часто виключені з ключових процесів прийняття рішень. Тому Церкві потрібно покращувати свою свідомість та інституційні аспекти їхньої діяльності»*. Церква стикається з двома взаємопов'язаними проблемами: жінки залишаються більшістю тих, хто відвідує літургію та бере участь у заходах, а чоловіки становлять меншість; при цьому більшість ролей у прийнятті рішень та управлінні відіграють чоловіки. Очевидно, що Церква повинна знайти шляхи залучення чоловіків до більш активного членства в Церкві та надати можливість жінкам більш повноцінно брати участь на всіх рівнях церковного життя.

62. В кожній сфері свого життя жінки просять Церкву бути на їхньому боці. Зіткнувшись із соціальною динамікою зубожіння, насильства та приниження, з якими вони стикаються в усьому світі, жінки просять, щоб Церква була на їхньому боці, з більшим розумінням та підтримкою в боротьбі з цими силами руйнування та виключення. Учасники синодальних процесів прагнуть, щоб Церква і суспільство були місцем зростання, активної участі та здорової приналежності для жінок. В деяких висновках зазначається, що культури їхніх країн досягли прогресу у залученні та участі жінок, і що цей прогрес може слугувати зразком для Церкви. *«Відсутність рівності для жінок в Церкві розглядається як перешкода для Церкви в сучасному світі»* (Конференція Єпископів Нової Зеландії).

63. В різних формах ця проблема присутня у всіх культурних контекстах і стосується участі та визнання як мирянок так і монахинь. В доповіді інститутів богопосвяченого життя зазначено: *«В процесах прийняття рішень та мові Церкви широко розповсюджений сексизм [...]. Як наслідок, жінки не мають можливості відігравати значну роль у житті Церкви та зазнають дискримінації, оскільки не отримують справедливої винагороди за виконувани ними завдання та служіння. Монахині часто розглядаються як дешева робоча сила. В деяких Церквах існує тенденція виключати жінок і доручати церковні завдання постійним дияконам; а також недооцінювати богопосвячене життя безхабітових сестер, не беручи до уваги фундаментальну рівність і гідність усіх охрещених християн, жінок і чоловіків»* (USG/UISG).

64. Майже в усіх висновках піднімається питання повної та рівноправної участі жінок: *«Зростаюче визнання важливості жінок в житті Церкви відкриває можливість більшої участі, хоч і обмеженої, в церковних структурах та сферах прийняття рішень»* (Конференція Єпископів Бразилії). Однак вони не мають єдиної чи вичерпної відповіді на питання покликання, залучення та розширення прав і можливостей жінок у Церкві та суспільстві. Багато висновків, після уважного вислуховування контексту, закликають Церкву продовжувати розізнавати у деяких конкретних питаннях: активна роль жінок в управлінських структурах церковних органів, можливість для жінок з відповідною підготовкою проповідувати в парафіяльному середовищі, дияконат жінок. Значно більш диверсифіковані позиції висловлюються щодо пресвітерських свячень жінок, до

яких одні висновки закликають, а інші вважають це питання закритим.

65. Ключовим елементом цього процесу є визнання того, що жінки, особливо монахині, вже перебувають на передовій синодальних практик в деяких найскладніших соціальних ситуаціях, з якими стикається Церква: *«Існують зерна синодальності, в яких закладається новий ґрунт для солідарності: необхідно забезпечити майбутнє расової та етнічної справедливості та миру для чорношкірих, смуглявих, азіатів та корінних американських братів і сестер (США); налагодити тісний зв'язок з корінними та місцевими сестрами і братами (Америка); відкрити нові шляхи присутності богопосвячених жінок у різних рухах; укласти союз з групами однодумців для вирішення фундаментальних соціальних питань (таких як зміна клімату, проблема біженців та шукачів притулку, безпритульних), або пов'язаних з конкретними країнами»* (USG/UISG). В цих контекстах жінки шукають співпрацівників і можуть бути вчителями синодальності в рамках ширших церковних процесів.

Харизми, покликання, служіння

66. Відповідальність за синодальне життя Церкви не може бути делегована, але повинна бути спільною для всіх, як відповідь на дари, якими Дух обдаровує вірних: *«Одна група з Дієцезії Лае висловила про синодальність у своїй парафії наступним чином: “На засіданнях пасторальної парафіяльної ради ми обов'язково враховуємо думки і пропозиції всіх присутніх, в тому числі і жінок, перш ніж приймати рішення, які вплинуть на життя кожного в парафії”. Інша парафія прокоментувала: “Коли ми хочемо щось зробити в нашій парафії, ми збираємося разом, вислуховуємо пропозиції кожного члена спільноти, разом приймаємо рішення і разом виконуємо прийняті рішення”»* (Конференція Єпископів Папуа-Нової Гвінеї та Соломонових Островів). Однак не бракує висловлювань про певні труднощі у практичному втіленні співвідповідальності: *«Як єпископи ми визнаємо, що “теологія хрещення”, яку пропагував Другий Ватиканський Собор, основа співвідповідальності на місцях, не була достатньо розвинута, і тому більшість охрещених не відчують повної ідентифікації з Церквою, а ще менше – місіонерської співвідповідальності. Крім того, керівництво нинішніх душпастирських структур, а також менталітет*

багатьох священників не сприяють такій співвідповідальності. Так само богопосвячені чоловіки та жінки, а також мирянські апостольські рухи часто залишаються приховані або відкрито на маргінесі дісцезіальної динаміки. Таким чином, так звані “працевлаштовані миряни” в парафіях (які є найменш чисельними) виявляються перевантаженими внутрішньоцерковними обов’язками, які перевищують їхні сили і вичерпують їхній час» (Конференція Єпископів Мексики).

67. Це прагнення до співвідповідальності відкидається насамперед в ключі служіння спільній місії, тобто мовою служіння: *«Пережитий досвід [...] допоміг наново відкрити співвідповідальність, яка походить з гідності хрещення, і дав можливість подолати бачення Церкви, побудоване навколо рукоположеного служіння, щоб рухатися в напрямку Церкви, яка є “всеміністеріальна”, яка є сопричастям різних харизм і служінь»* (Конференція Єпископів Італії). З опитування Божого Народу випливає, що тема служіння є центральною в житті Церкви та потреба узгодити єдність місії з множинністю служінь: визнання цієї потреби та сприяння їй *«не є самоціллю, але вдосконаленням на службі місії: різні герої та героїні, рівні в гідності, доповнюють один одного, щоб бути знаком, щоб зробити достовірною Церкву, яка є таїнством Царства Божого»* (Конференція Єпископів Бельгії).

68. В багатьох висновках згадується про існування практики визнання і ширення служіння, що ґрунтується на ефективному дорученні завдань спільнотою: *«Поширення мирянського служіння і прийняття відповідальності відбувається шляхом обрання або призначення вірних, які вважаються такими, що відповідають встановленим вимогам»* (Конференція Єпископів Мозамбіку). Таким чином, кожне служіння стає структурним і структуроутворюючим елементом у житті громади: *«Прийняття на себе відповідальності гарантується отриманим мандатом і принципом субсидіарності. Катехети, вони встановлені, тож мають особливий статус у Церковній Родині Божій. [...] Деякі з них “призначаються” лідерами громад, особливо в сільській місцевості, де присутність священників є рідкістю»* (Конференція Єпископів Демократичної Республіки Конго). Не бракує запитань і щодо простору для можливого здійснення мирянського служіння: *«Багато груп хотіли б бачити більшу участь мирян, але поле для маневру не є чітким: які конкретні завдання можуть виконувати миряни? Як відповідальність*

охрещеного співвідноситься з відповідальністю парафіяльного священника?» (Конференція Єпископів Бельгії).

69. В деяких контекстах підкреслюється необхідність враховувати також різноманітність харизм і служінь, які виникають в організованій формі в рамках асоціацій, мирянських рухів і нових релігійних спільнот, з їхньою специфікою, але зі збереженням гармонії в кожній помісній Церкві. Входячи в конкретне життя Церкви, тема служіння неминуче стикається з темою його інституалізації, а відтак і структур, через які здійснюється життя християнської спільноти.

70. В Католицькій Церкві харизматичні дари, даровані Святим Духом, які допомагають Церкві “омолоджуватися”, нерозривні від ієрархічних дарів, пов’язаних із Таїнством Свячень у різних його ступенях. Великим викликом синодальності, який виник протягом першого року, є гармонійне поєднання цих дарів під проводом душпастирів, не протиставляючи їх, а отже, не протиставляючи харизматичний вимір та інституційний вимір.

3.4 Синодальність набуває форми

71. Синодальна подорож виявила низку напружених моментів, про які йшлося у попередніх параграфах. Ми повинні не боятися їх, а формулювати їх в процесі постійного спільного розізнавання, щоб використовувати їх як джерело енергії, щоб вони не стали руйнівними: тільки так можна буде продовжувати йти разом, а не йти кожен своїм шляхом. Саме тому Церква також має надати синодальної форми і способу дії власним інституціям і структурам, особливо управлінським. Канонічне Право має супроводжувати цей процес оновлення структур також шляхом внесення необхідних змін до чинних структур.

72. Однак для того, щоб структури справді функціонували по-синодальному, вони повинні бути наповнені людьми, які мають відповідний світогляд і навички: *«Весь синодальний процес був вправою активної участі на різних рівнях. Для того, щоб він продовжувався, необхідна зміна менталітету та оновлення існуючих структур»* (Конференція Єпископів Індії). Це нове бачення має бути підкріплене духовністю, яка надає інструменти для подолання викликів синодальності, не зводячи їх до технічно-організаційних питань, але проживаючи спільне прямування в служінні спільній місії як можливість зустрітися з Господом і

слухати Духа. Для того, щоб була синодальність, необхідна присутність Духа, а Духа без молитви немає.

Структури та інституції

73. Що стосується глобально-локальної напруженості – яка церковною мовою стосується відносин між помісними Церквами з Вселенською Церквою – то саме динаміка синодального процесу представляє нам новизну, яка полягає в тому, що ми зараз переживаємо саме Континентальний Етап. За винятком кількох регіонів, що характеризуються особливою історичною динамікою, поки що бракує консолідованих практик синодальності на континентальному рівні. Запровадження певного етапу в синодальному процесі є не просто організаційною доцільністю, але відповідає динаміці втілення Євангелія, яке, вкорінюючись на територіях, що характеризуються певною культурною згуртованістю та однорідністю, продукує церковні спільноти зі своєрідним виглядом, пов'язаним з особливостями кожної культури. В світі, який є одночасно глобалізованим і фрагментованим, кожен континент, завдяки спільному історичному корінню, тенденції до соціокультурної спільності та тому факту, що він ставить однакові виклики для місії євангелізації, є привілейованою сферою для розбудження синодальної динаміки, яка зміцнює зв'язки між Церквами, заохочує до обміну досвідом та дарами, а також допомагає увияти нові пастирські можливості.

74. Більше того, динаміка синодальності кидає виклик самій Римській Курії: *«необхідно згадати про співпрацю з іншими дикастеріями Римської Курії, з якими ми регулярно консультуємося [...]». Вважається, однак, що в цій сфері слід знайти більше інструментів для сприяння зростанню більш синодальної практики та духу, які будуть впроваджені в Римській Курії, як того бажає Святіший Отець у новій Апостольській Конституції “Praedicate Evangelium”»* (Матеріали Державного Секретаріату – Відділ відносин з державами та міжнародними організаціями).

75. Конференції Єпископів також запитують, що для них означає синодальність: *«Також Єпископи шукали відповіді і обговорювали питання: “Як Конференція Єпископів може бути більш синодальною? І як зробити її більш синодальною?”»* (Конференція Єпископів Парагваю). Наприклад, *«Конференції Єпископів, навіть у своїй колегіальності і свободі рішень, вільних*

від будь-якого тиску, повинні включати в свої дебати і засідання, в ім'я синодальності, представників духовенства і мирян різних дієцезій» (Матеріали Державного Секретаріату – Відділ дипломатичного персоналу Святого Престолу).

76. В рамках континентальної динаміки Конференції Єпископів зможуть випробувати нову роль, пов'язану не лише зі сприянням сопричастю всередині себе, але й діалогу між Церквами, пов'язаними географічною та культурною близькістю. Більше того, Континентальний Етап, через пропозицію проведення церковних та єпископських асамблей, запропонує можливість конкретно експериментувати, як формулювати церковну синодальність та єпископську колегіальність, а також роздумувати над тим, як покращити гармонію між звичайними способами здійснення єпископського служіння та прийняттям повністю синодального стилю, що є точкою, в якій деякі висновки фіксують певну трудність. Переосмислення досвіду, отриманого під час Континентального Етапу, допоможе зрозуміти, як діяти далі.

77. Набагато більше, ніж Латинські Церкви, Східні Церкви пропонують багатство синодальних структур, які сьогодні покликані до оновлення: *«Стародавні синодальні структури та церковні процеси, що існують в Сиро-Малабарській Церкві (Пратінідхігам, Палліогам та Десайогам), виражають синодальний характер Церкви на місцевому, регіональному та вселенському рівнях і є корисними для формування нас у соборності. Вони служать парафіям і громадам, відкриваючи для себе спільне душпастирське служіння, щоб продовжувати слухати Святого Духа. Більше того, з'являються нові ініціативи та спроби, спрямовані на зміцнення синодальних структур Церкви»* (Сиро-Малабарська Католицька Церква).

78. Динаміка співвідповідальності, знову ж таки з метою і для служіння спільній місії, а не як організаційний спосіб розподілу ролей і повноважень, пронизує всі рівні церковного життя. На місцевому рівні це закликає до участі органи, вже передбачені на різних рівнях і з особливостями, притаманними різним обрядам, а також ті, які, можливо, доцільно було б створити для служіння посиленню синодальної динаміки: *«відбулася дискусія про необхідність мати структури та органи, які автентично відображають дух синодальності»* (Конференція Єпископів Кореї). Це насамперед душпастирські ради, покликані дедалі більше ставати інституційними місцями

прийняття, діалогу, прозорості, розпізнавання, оцінки та розширення прав і можливостей усіх. В наш час без них не обійтися. Далі йдуть економічні, дієцезіальні та парафіяльні ради, не забуваючи про єпископські та пресвітерські ради при єпископові. Чимало висновків свідчать про необхідність того, щоб ці органи були не просто консультативними, а такими, де рішення приймаються на основі процесів громадського обговорення, а не за принципом більшості, як це прийнято в демократичних режимах.

79. В різних частинах світу прозорість розглядається як суттєвий фактор для автентично синодальної Церкви, в якій ми покликані зростати на цьому шляху: *«Католицька Церква повинна стати більш відкритою і прозорою: все робиться таємно. Порядок денний і протоколи парафіяльної ради ніколи не оприлюднюються, рішення ради з економічних питань не обговорюються, а бюджети не є публічними»* (індивідуальний коментар з Великобританії). Прозорість сприятиме справжній підзвітності всіх процесів прийняття рішень, включаючи критерії, що використовуються для розпізнавання. Стиль керівництва, що ґрунтується на синодальному способі ведення справ, породжуватиме довіру та авторитет: *«В деяких питаннях здійснення влади є фактично колегіальним, завдяки консультуванню органів, вбудованих у різні структури адміністрації, управління та душпастирської анімації [...]». Але інколи сумно констатувати, що в нашій Католицькій Церкві є єпископи, священники, катехети, відповідальні спільнот..., які є дуже авторитарними. [...] Замість того, щоб служити спільноті, дехто служить собі, приймаючи односторонні рішення, і це заважає нашій синодальній подорожі»* (Конференція Єпископів Чаду). Крім того, в багатьох висновках нагадують про необхідність залучення до управління економічними та управлінськими питаннями людей з відповідними професійними навичками.

80. Подібно до організацій-часників, всі інституції Церкви покликані поставити собі питання про те, як інтегрувати прагнення до соборності у спосіб виконання своїх функцій та місії, оновлюючи свої структури та процедури або запроваджуючи нові. Окремим випадком є університети та академічні інституції, які зможуть присвятити дослідницьку роботу питанням, пов'язаним із синодальністю, таким чином оновлюючи свою освітню пропозицію. Зокрема, теологічні факультети зможуть поглибити еклезіологічні, христологічні та

пневматологічні знання, які приносить синодальний досвід і практика.

81. Прийняття автентично синодального стилю також кидає виклик богопосвяченому життю, починаючи саме з тих практик, які вже підкреслюють важливість участі всіх членів у житті спільноти, частиною якої вони є: *«В богопосвяченому житті синодальність стосується процесів розізнавання та прийняття рішень. Наші інститути практикують спільнотове розізнавання, але є простір, який потребує ще вдосконалення. Бути членами одного тіла вимагає участі. [...] Як у Церкві, так і в богопосвяченому житті широко поширене прагнення до кругового (партисипативного) і менш ієрархічного та пірамідального стилю управління»* (USG/UISG).

Формація

82. Переважна більшість висновків вказують на необхідність забезпечення формування до синодальності. Самих лише структур недостатньо: необхідна постійна формаційна праця, яка підтримувала б поширену синодальну культуру, здатну чітко співдіяти із специфікою місцевих контекстів, щоб сприяти синодальному наверненню шляхом використання участі, влади та лідерства з огляду на більш ефективне виконання спільної місії. Це не просто питання надання конкретних технічних чи методологічних навичок. Формування до синодальності перетинає всі виміри християнського життя і може бути лише *«цілісною формацією, яка включає особистісний, духовний, теологічний, соціальний та практичний виміри. Для цього необхідна спільнота-орієнтир, адже одним із принципів “йти разом” є формування серця, яке виходить за межі конкретних знань і охоплює все життя. Необхідно включити в християнське життя безперервну і постійну формацію, щоб втілювати синодальність на практиці, дозрівати і зростати у вірі, брати участь у суспільному житті, збільшувати любов і участь вірних в Євхаристії, брати на себе постійні служіння, здійснювати реальну співвідповідальність в управлінні Церквою, вести діалог з іншими Церквами і з суспільством, щоб зблизити тих, хто далеко, в душі братерства»* (Конференція Єпископів Іспанії). Ця формація повинна бути звернена до всіх членів Божого Народу: *«Для реалізації цих елементів синодальності терміново необхідні освітні та навчальні програми, адресовані до духовенства та мирян, щоб розвинути спільне розуміння синодальності, що має вирішальне значення щоб “йти разом” в*

помісних Церквах» (Конференція Єпископів М'янми). Таким чином, перспектива синодальності може перетинати катехизацію та душпастирство, допомагаючи їм залишатися прив'язаними до місійної перспективи.

83. Разом з тим, наголошується на необхідності більш конкретної формації до слухання та діалогу, наприклад, шляхом створення агентів та груп для заохочення до синодальності. Зокрема, у багатьох висновках вказується на необхідність забезпечити підготовку з питань синодальності для тих, хто буде покликаний взяти на себе відповідальні ролі, особливо священників: *«Навчання в семінарії, хоч і тривале, спрямоване на підготовку священнослужителів до священничого способу життя, не навчає їх душпастирської координації. Теоретична і практична підготовка у співпраці, вміння слухати одне одного і ділитися місією – є важливими в священничій формації»* (Конференція Єпископів Шрі-Ланки).

Духовність

84. Культура синодальності, без якої неможливо оживити структури та інституції, потребує відповідного формування, але передусім вона не може не житися близькістю з Господом і вмінням слухати голос Духа: *«духовне розізнавання повинне супроводжувати стратегічне планування та прийняття рішень, щоб кожен проект був прийнятий і супроводжувався Святим Духом»* (Грецька Мелхітська Католицька Церква). Тому нам потрібно зростати в соборній духовності. Вона може ґрунтуватися лише на увазі до своєї внутрішньої сутності та совісті. *«В особистій духовності і в посланні Церкви повинна переважати радість воскреслого Христа, а не страх перед Богом, який карає»* (Конференція Єпископів Чеської Республіки).

85. Як вже неодноразово підкреслювалося, синодальна Церква, перш за все, повинна вирішувати численні напруження, які виникають при зіткненні з різноманітністю. З цієї причини синодальна духовність може бути лише такою духовністю, яка приймає відмінності і сприяє гармонії, а з напруженості черпає енергію для подальшого долання цього шляху. Для цього їй доведеться перейти від акцентування індивідуального виміру до колективного: духовності «ми», яка може посилити внесок кожного.

86. Перший рік синодального процесу вже запропонував стимулюючий досвід в цьому напрямку, запропонувавши метод духовного діалогу, який дозволив Божому Народові відчутти смак міжособистісної зустрічі навколо Божого Слова та різноманітних відгуків, які воно викликає в серці кожного. Окрім того, щоб зробити його звичайною практикою в житті Церкви, як того вимагає багато-хто, цей метод повинен розвиватися в напрямку спільнотового розізнавання, особливо в рамках органів, що беруть участь у житті Церкви. Це передбачає зусилля щодо кращої інтеграції духовного виміру з функціонуванням інституцій та їхніх керівних органів, поєднуючи розізнавання з процесами прийняття рішень.

Молитва і тиша не можуть залишатися в ній сторонніми, як пролог чи доповнення.

87. Християнська духовність виражається по-різному, що пов'язано як з множиною традицій між Сходом і Заходом, так і з різноманітністю харизм богопосвяченого життя та церковних рухів. Синодальна Церква будується навколо різноманітності, і зустріч між різними духовними традиціями може представляти собою формуючий «тренажерний зал», до тієї міри, в якій вона здатна сприяти сопричастю і гармонії, допомагаючи подолати поляризацію, яку переживають багато Церков.

3.5 Синодальне життя та літургія

88. Синоди багато в чому підкреслюють глибокий зв'язок між синодальністю та літургією: *«В “йти разом” молитва, Марійна побожність як учениці-місіонерки, що слухає Слово, lectio divina та літургійна целебрація надихають почуття приналежності»* (Конференція Єпископів Колумбії).

Глибоке вкорінення

89. Євхаристія вже сама по собі є «джерелом і вершиною» синодального динамізму Церкви. *«Літургійна целебрація і молитва переживаються як сила єднання і мобілізації людських і духовних енергій. Переважає думка, що молитва сприяє радості життя та почуттю спільноти, оскільки вона розглядається як точка відліку, місце сили та оазис миру. [...] у висновках наголошується на двох шляхах розвитку синодального шляху: єдність спільноти та радість життя. Цей шлях проходив би через великі літургійні зібрання (паломництва...), щоб жити*

народну побожність, оновлювати віру, жити почуття приналежності, і таким чином краще супроводжувати християн, щоб вони могли свідчити Євангеліє милосердя перед обличчям комунітаризму і втрати ідентичності, які стають все більш помітними і агресивними» (Конференція Єпископів Буркіна-Фасо і Нігер).

90. В країнах різних частин світу «зв'язок з Церквою багатьох охрещених людей проходить передусім через феномен народної релігійності. [...] Багато людей вважали її ознакою приналежності до Церкви; з цієї причини ми повинні пропагувати і євангелізувати її, з метою більш інтенсивної участі і свідомої інтеграції в християнське життя» (Конференція Єпископів Панами).

Напруженість, якою треба керувати: оновлення та примирення

91. Багато висновків наполегливо заохочують до впровадження синодального стилю літургійної celebraції, який дозволяв би активну участь усіх вірних в прийнятті всіх відмінностей, підкреслюючи значення всіх видів служіння та визнання всіх харизм. Синодальне слухання Церков фіксує багато питань, які потребують вирішення в цьому напрямку: від переосмислення літургії, яка надто зосереджена на тому, хто головує, до шляхів активної участі мирян, до доступу жінок до виконання міністеріальної ролі. «Залишаючись вірними традиції, її самобутності, давності та одноманітності, ми намагаємося зробити літургійне celebрування більш живим, в якому бере участь вся громада віруючих: священники, миряни, молодь і діти, які зі здоровою проникливістю відчитують знаки часу. Молодь намагається знайти своє місце в літургії з співами, і це позитивно» (Конференція Єпископів Ефіопії).

92. В цьому відношенні, досвід Церков також фіксує вузли конфлікту, які необхідно вирішувати синодально, наприклад, визначення зав'язків з дособорними обрядами: «Розбіжності щодо звершення літургії знайшли своє відображення в синодальних опитуваннях. “На жаль, celebрування Євхаристії також переживається як привід для розділення всередині Церкви. В літургійній сфері найпоширенішим питанням є служіння передсоборної Літургії”. Люди скаржаться на обмеження у використанні Мессала з 1962 року; багато хто відчуває, що розбіжності в способі відправлення літургії “іноді доходять до рівня ворожнечі”. Люди з обох сторін

повідомляють, що відчують, як їх засуджують ті, хто має іншу думку» (Конференція Єпископів США). Євхаристія, таїнство єдності в любові Христовій, не може стати приводом для протистояння, ідеології, розколу чи поділу. Крім того, маючи безпосередній вплив на життя багатьох Церков, існують елементи напруженості, характерні для екуменічної сфери, такі як спільне служіння Євхаристії. Нарешті, існують проблеми, пов'язані з модальностями інкультурації віри та міжрелігійного діалогу, які також впливають на форми целебрації та молитви.

93. У висновках не оминули увагою і основні обмеження практики целебрації, які затьмарюють її синодальну ефективність. Зокрема, наголошується на літургійному протагонізмі священника і пасивності учасників; віддаленості проповіді від краси віри і конкретики життя; відокремленості літургійного життя зібрання від родинної мережі спільноти. Якість проповідей майже однотайно відзначається як проблема: є побажання *«глибших проповідей, які використовували б доступну та привабливу мову і стосувалися б життя вірних, зосереджених на Євангелії та читаннях дня, а не на політиці»* (Маронітська церква).

94. Особливим джерелом страждань є всі ті ситуації, в яких доступ до Євхаристії та інших таїнств утруднений або унеможливлений з різних причин: існує сильна потреба знайти рішення для цих форм сакраментальної депривації. Наприклад, згадуються спільноти, які проживають в дуже віддалених районах, або використання плати за доступ до целебрацій, що дискримінує найбідніші верстви населення. В багатьох висновках також говориться про біль від неможливості доступу до Таїнств, який відчувають розлучені, які одружилися вдруге, і ті, хто уклав полігамний шлюб. Немає однотайності щодо того, як діяти в таких ситуаціях: *«Відмовляється можливість причащатися розлученим повторно одруженим, які висловлюють біль з приводу цього виключення. Одні вважають, що Церква повинна бути більш гнучкою, інші вважають, що ця практика повинна бути збережена»* (Конференція Єпископів Малайзії).

Святкування за синодальним стилем

95. Водночас синодальний процес став нагодою наново пережити розмаїття форм молитви та целебрацій, посилюючи бажання зробити його більш доступним у повсякденному житті спільнот. Французький висновок озвучує три прагнення: *«перше*

[...] стосується урізноманітнення літургій на користь целебрацій Слова, тобто молитовних моментів, які ставлять в центрі роздуми над біблійними текстами. Другий, рідше, нагадує про важливість паломництва та народної побожності. Третій закликає до оновлення літургійної формації, щоб вирішити проблему, про яку повідомляють багато висновків, а саме: незрозумілість мови, якою зазвичай користується Церква» (Конференція Єпископів Франції). В деяких регіонах піднімають питання про реформу літургії, навіть у Східних Церквах, де вона глибоко пов'язана з ідентичністю Церкви: «В нашій Церкві літургійна реформа є доречною, щоб перечитати в світлі Святого Духа дію та участь Божого люду в Божому ділі в наш час» (Грецька Мелхітська Церква).

96. Багато Церков також наголошують на важливості вчинити звичними поєднання справжньої і властивої целебрації з різними формами діалогічного обміну та братерського спілкування. «Доброзичливість і братерство завжди були частиною досвіду [синодальних засідань]. На кожній зустрічі, від початкової до наступних опитувань у парафіях та душпастирських структурах, відбувалося *salu-salu* (ділення їжею). Багато хто підкреслив, як засідання [Синоду] позитивно вплинули на проведення літургій» (Конференція Єпископів Філіппін).

97. Різноманітність обрядових традицій літургійної молитви, а також символічних форм, за допомогою яких різні культури виражають себе, всі вважають багатством. Оновлена любов до духовності та прагнення дбати про красу і синодальний стиль целебрувань підтримують сяйво місіонерської Церкви: «Всі отримані висновки говорять про целебрування як про простір, який може дати натхнення і допомогти жити вірою в особистому, сімейному та професійному житті, по-сусідстві і в самій спільноті» (Конференція Єпископів Уругваю).

4. Наступні кроки

98. Погляд у майбутнє синодального процесу вимагає розгляду двох дуже різних часових горизонтів. Перший – це довгостроковий горизонт, в якому синодальність набуває форми постійного заклику до особистого навернення та реформування Церкви. Другий, явно на службі у першого, – це той, що зосереджує нашу увагу на призначеннях Континентального Етапу, які ми зараз переживаємо.

4.1 Шлях навернення та реформ

99. У висновках Божий Народ висловлює бажання бути менше Церквою утримання і збереження, а більше Церквою, яка виходить з місією. Виникає зв'язок між поглибленням сопричастя через участь та посиленням відданості місії: синодальність веде до місіонерського оновлення. Як сказано у висновку Іспанії: *«Ми вважаємо, що сопричастя повинно привести нас до стану постійної місії: зустрічатися, слухати один одного, вести діалог, роздумувати, розпізнавати разом – це дії, які самі по собі мають позитивний ефект, але вони не зрозумілі, якщо не з огляду на мету підштовхнути нас вийти за межі самих себе і наших референтних спільнот, щоб виконати місію, покладену на нас, як на Церкву»* (Конференція Єпископів Іспанії).

100. Народ Божий відчув радість спільного крокування та бажання продовжувати так робити. Спосіб зробити це як справді глобальна католицька спільнота – це те, що ще не повністю відкрито: *«Ходити синодальним шляхом, слухати один одного, брати участь у місії та вести діалог, напевно, має вимір “вже і ще ні”: воно є, але ще багато чого потрібно зробити. Миряни є здібними, талановитими і готовими робити все більше і більше, доки їм надаються для цього можливості. Подальші спроби та дослідження на парафіяльному рівні можуть відкрити інші шляхи, де внесок мирян може бути величезним, а результатом буде більш жива та процвітаюча Церква, що зрештою є метою синодальності»* (Конференція Єпископів Намібії). Ми є Церквою, яка навчається, і для цього нам потрібне постійне розізнання, яке допомагає нам разом читати Слово Боже та знаки часу, щоб рухатися в напрямку, який вказує нам Дух.

101. В той же час, щоб йти разом, як народ Божий, вимагає усвідомлення потреби постійного індивідуального та спільнотного навернення. На інституційному та

душпастирському рівнях це навернення перетворюється на так само постійну реформу Церкви, її структур і стилю, в руслі прагнення постійного «оновлення», дорогоцінного спадку Другого Ватиканського Собору, на який ми покликані споглядати, коли ми відзначаємо його шістдесятиріччя.

102. На дорозі навернення та реформи підтримують нас дари, які ми отримали протягом першого року синодального процесу, починаючи від споглядання того, що Ісус постійно показує нам у Євангеліях: вдячної та вільної уваги до іншого, яка є підставою для слухання, це не є обмежений ресурс, який треба ретельно оберігати, а переповнене джерело, яке не вичерпується, а зростає, чим більше ми з нього черпаємо. Слухання та діалог є способом доступу до дарів, які Дух пропонує нам через різноманіття єдиної Церкви: харизм, покликань, талантів, умінь, мов і культур, духовних і теологічних традицій, різних способів целебрації та складання подяки. Висновки не закликають до одноманітності, але просять навчитися зростати в щирій гармонії, яка допомагає віруючим виконувати їхню місію у світі, створюючи узи, необхідні для того, щоб крокувати разом із радістю.

103. Послання Синоду просте: ми вчимося крокувати разом і сидіти разом, щоб ламати єдиний хліб, щоб кожен міг знайти своє місце. Всі покликані взяти участь у цій подорожі, ніхто не виключений. Ми відчуваємо покликання до цього, щоб мати змогу вірогідно проголошувати Євангеліє Ісуса всім народам. Це шлях, яким ми намагаємося продовжувати йти також на Континентальному Етапі.

4.2 Методологія для Континентального Етапу

104. Цей Документ для Континентального Етапу (ДКЕ) запрошує нас зробити наступний крок в цій духовній подорожі «в напрямку синодальної Церкви: *сопричастя, участь і місія*», який становить його точку відліку: «*Як досвід учнів в Емаусі, це був лише початок їхньої нової місії, також наш синодальний процес є лише першим кроком*» (Конференція Єпископів Російської Федерації). Континентальний контекст – це можливість жити синодальністю, яку ми все ще вчимося сприймати і яку тепер запрошуємо конкретно практикувати.

105. ДКЕ, який збирає та повертає місцевим Церквам те, що Божий Народ усього світу сказав у перший рік Синоду, має на

меті направляти нас і дозволити нам поглибити наше розізнавання, пам'ятаючи про те, що лежить в основі питання, яке оживляє весь процес: «Як це «спільне крокування», яке дозволяє Церкві проголошувати Євангеліє згідно з довіреною їй місією, реалізується сьогодні на різних рівнях (від місцевого до загального)? І які кроки запрошує нас зробити Дух, щоб зростати як синодальна Церква?» (ДП п. 2).

106. Таким чином ДКЕ є привілейованим інструментом, за допомогою якого може бути досягнутий діалог місцевих Церков одна з одною та з Вселенською Церквою на Континентальному Етапі. Щоб здійснити цей процес слухання, діалогу та розпізнавання, роздуми будуть зосереджені на трьох питаннях:

- «Після прочитання ДКЕ в атмосфері молитви, які **інтуїції** більш інтенсивно резонують з досвідом і конкретними реаліями Церкви вашого континенту? Який досвід здається вам новим або прояснюючим?»
- «Після прочитання ДКЕ і молитовної паузи, які суттєві напруження чи розбіжності постають особливо важливими з точки зору вашого континенту? Отже, які **питання чи запити** слід розглянути та взяти до уваги на наступних етапах процесу?»
- «Дивлячись на те, що впливає з двох попередніх запитань, якими є **пріоритети, повторювані теми та заклики до дій**, якими можна поділитися з іншими помісними Церквами у світі та обговорити під час Першої сесії Синодальної асамблеї в жовтні 2023 року?»

Ключові етапи процесу

107. Кожна Континентальна Асамблея покликана здійснити процес розважання над ДКЕ, як це відповідає її місцевому контексту, і підготувати проект Заключного Документа, який би враховував його результати. Підсумкові документи семи Континентальних Асамблей будуть використані як основа для підготовки проекту *Instrumentum laboris*, який буде завершено до червня 2023 року.

108. Переважна більшість Конференцій Єпископів, з якими консультується Генеральний Секретаріат Синоду, бажають, щоб у Континентальному Етапі брали участь представники всього Божого Народу. Саме тому пропонується, щоб усі Асамблеї були церковними, а не лише єпископськими, забезпечуючи, щоб їхній

склад адекватно представляв різноманітність Божого Народу: єпископи, пресвітери, диякони, богопосвячені особи, миряни та мирянки. Щодо учасників Континентальних Асамблей, то важливо звернути особливу увагу на належну присутність жінок та молоді (мирян та мирянок), богопосвячених осіб, на етапі формації, семінаристів); осіб, які живуть в умовах бідності чи маргіналізації, а також тих, хто має з ними безпосередній контакт; братів-делегатів з інших християнських конфесій; представників інших релігій та віросповідань, а також осіб, які не мають релігійної приналежності. Єпископам також пропонується зустрітися один з одним наприкінці Континентальних Асамблей, щоб колегіально переосмислити синодальний досвід, пережитий з урахуванням їхньої специфічної харизми та ролі. Зокрема, єпископам пропонується визначити відповідні шляхи для виконання свого завдання щодо перевірки та затвердження Заключного Документу, гарантуючи, що він буде плодом автентично синодальної подорожі, з повагою до процесу, який відбувся, та вірним різним голосам Божого Народу на кожному континенті.

109. Процес, що веде від публікації цього ДКЕ до розробки проекту *Instrumentum laboris*, буде відзначатися наступними етапами:

- 1) ДКЕ буде надіслано всім дієцезіальним єпископам; кожен з них, разом з дієцезіальною синодальною групою, яка координувала перший етап, організує церковний процес роздумів над ДКЕ, починаючи з трьох питань, зазначених вище в п. 106. Таким чином, кожна помісна Церква матиме можливість почути голос інших Церков, зібраних у ДКЕ, і відповісти на нього, виходячи з власного досвіду.
- 2) Кожна Конференція Єпископів, залучаючи свою синодальну групу, має завдання зібрати та синтезувати, у формі, найбільш відповідній до свого контексту, роздуми над трьома питаннями, що надходять з окремих Дієцезій.
- 3) Роздуми та розізнання кожної Конференції Єпископів будуть потім передані Континентальній Асамблеї, відповідно до умов, визначених Континентальною робочою групою.
- 4) Плануючи перебіг кожної конкретної Континентальної Асамблеї, може бути корисно замислитися над тим, як використовувати широко поширений і високо оцінений

метод духовного діалогу (див. *Vademecum*, Додаток В, п. 8), який може сприяти залученню всіх до розізнавання. Зокрема, слід посилити три його фази: надання слова кожному учаснику, відгук від слухання інших та розпізнавання плодів групою.

- 5) Кожна Континентальна Асамблея підготує свій власний Заключний документ обсягом близько двадцяти сторінок, в якому будуть розглянуті три питання, виходячи з її власного специфічного контексту. Підсумкові документи мають бути подані кожною Континентальною робочою групою до Секретаріату Синоду до 31 березня 2023 року. На основі Заключних документів Континентальних Асамблей до червня 2023 року буде розроблено проект *Instrumentum laboris*.